

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Directoraat-generaal Agro

Directie Europees,
Internationaal en Agro
economische Beleid

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/Inv

Datum 10 mei 2019

Betreft Beantwoording vragen Schriftelijk Overleg over de geannoteerde
agenda van de Landbouw- en Visserijraad van 14 mei 2019

Ons kenmerk

DGA-EIA / 19118317

Geachte Voorzitter,

Met deze brief beantwoord ik de vragen van de fracties van uw Kamer van 6 mei
jl. over onderwerpen die geagendeerd zijn voor de Landbouw- en Visserijraad van
14 mei aanstaande en die over mest en pulsvisserij.

In het SO is een groot aantal vragen gesteld over gewasbescherming en in het
bijzonder over het bijenrichtsnoer. Een deel van deze vragen betreft de
aankomende vergadering van het SCoPAFF gewasbescherming op 20 en 21 mei
aanstaande. In deze brief treft u de antwoorden op deze vragen aan. De overige
vragen zal ik separaat beantwoorden, waarbij ik ervoor zal zorgen dat de
antwoorden tijdig voor het AO gewasbescherming van 6 juni a.s. naar uw Kamer
verzonden worden.

In het AO LNV-raad van 10 april jl. heb ik aangegeven dat de eerstvolgende
gelegenheid waarop de Europese Commissie de implementatie van het
bijenrichtsnoer in stemming zou kunnen brengen, de komende SCoPAFF-
vergadering van 20 en 21 mei zou zijn. Inmiddels is de agenda van deze
vergadering beschikbaar en is duidelijk er geen besluitvorming over de
implementatie van het bijenrichtsnoer zal plaatsvinden. Wel staat het onderwerp
geagendeerd voor gedachtewisseling (onder de zogenaamde C-punten van de
agenda). In de antwoorden zal ik ingaan op die bespreking. Verder zal ik uw
Kamer zoals gebruikelijk voorafgaand aan de SCoPAFF-vergadering informeren
over de voorgenomen standpunten van de Nederlandse delegatie op voorstellen
van de Europese Commissie die ter stemming aan lidstaten worden voorgelegd,
de zogenaamde B-punten. Op de agenda staan nu acht B-punten. Het betreffen
voorstellen voor goedkeuring van drie nieuwe werkzame stoffen (waaronder een
laag risico stof), voorstellen voor de verlenging van de goedkeuring van twee
bestaande werkzame stoffen en voorstellen voor niet-verlenging van de
goedkeuring van drie werkzame stoffen. Ik verwacht uw Kamer medio volgende
week te kunnen informeren over de adviezen van het Ctgb en de voorgenomen
standpunten van de Nederlandse delegatie.

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

Ons kenmerk
DGA-EIA / 19118317

De minister geeft aan steun uit te willen spreken voor het nieuwe prestatiemodel van het toekomstig Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Kan de minister aangeven welke stappen er recent zijn gezet op het gebied van vereenvoudiging? En kan de minister aangeven of zij van mening is dat de huidige stappen in de vereenvoudiging voldoende tegemoetkomen? De leden van de VVD-fractie zijn bezorgd over de voorgestelde vereenvoudiging en vragen zich af of de boeren in de nieuwe GLB-periode ook daadwerkelijk profiteren van een vereenvoudiging van het GLB. Kan de minister hier een reflectie op geven? Kan de minister een meetbare ambitie aangeven?

Ik begrijp de zorg van de VVD-fractie. In de onderhandelingen wordt gesproken over de uitwerking en verduidelijking van het prestatiemodel. Vereenvoudiging dient te leiden tot minder gedetailleerde EU-voorschriften met het doel de administratieve lasten voor boeren zo laag mogelijk te houden en ook de uitvoeringslasten voor de overheid te beperken. Een concreet voorbeeld hiervan is de *single audit* systematiek waarmee de verantwoordelijk voor controles, als gevolg van grotere subsidiariteit, aan de lidstaten wordt gelaten en die tegelijk in de praktijk leidt tot minder controles en audits op bedrijfsniveau. Op veel andere terreinen blijkt echter ook dat werkelijke vereenvoudiging een uitdaging is. Een belangrijke reden daarvoor is dat de besteding van publiek geld verantwoord moet worden en dat onderhandelingen tussen veel partijen eerder tot maatwerk dan tot vereenvoudiging leiden. Vereenvoudiging blijft voor mij echter een belangrijke prioriteit. Er is op dit punt zeker ook winst te halen bij de implementatie van het nieuwe GLB in het Nationaal Strategisch Plan, door de keuze en vormgeving van de maatregelen.

Tijdens het algemeen overleg Landbouw- en Visserijraad op 10 april jl. heeft de minister aangegeven het belang te zien van digitalisering in de land- en tuinbouw. De leden van de VVD-fractie hebben hier meerdere malen aandacht voor gevraagd, ook in het kader van het GLB. De minister gaf tijdens het algemeen overleg (AO) aan dat zij hiervoor aandacht zal blijven vragen. Kan de minister aangeven of dit tijdens de vorige Landbouw- en Visserijraad ter sprake is gekomen en, zo ja, wat daar besproken is?

Digitalisering in de land- en tuinbouw is tijdens de Landbouw- en Visserijraad van april jl. niet ter sprake gekomen en is opnieuw geagendeerd voor de Landbouw- en Visserijraad van 14 mei aanstaande. De "Verklaring over een slimme en duurzame digitale toekomst voor de Europese landbouw en landelijke gebieden" die mede door Nederland is getekend tijdens Digital Day van 9 april jl. vormt voor mij een belangrijk vertrekpunt. De verklaring geeft de uitdagingen aan (sociaal, economisch, milieu en klimaat) waar de agrifoodsector en landelijke gebieden voor staan en hoe technologieën zoals Artificial intelligence (AI), robotica, blockchain en snel breedbandinternet hier een oplossing voor kunnen bieden. Bij het opstellen van de verklaring is tevens gekeken naar het 'Berlijn communiqué' over digitalisering in de agrosector dat begin dit jaar door 74 Landbouwministers, waaronder Nederland, is getekend.

De leden van de VVD-fractie lezen dat de onderhandelingen voor handelsakkoorden geagendeerd staan. Onderdeel daarvan zijn de onderhandelingen met Mercosur. Kan de minister aangeven of zij eerder aandacht heeft gevraagd voor de zorgelijke ontwikkelingen met betrekking tot het Braziliaanse landbouwbeleid? Zo nee, kan de minister aangeven waarom hier niet eerder aandacht voor is geweest? Is de minister bereid om in navolging van de schriftelijke vragen van de leden Lodders en Van Haga (2019Z09052, ingezonden op 6 mei 2019) het Braziliaanse landbouwbeleid en de gevolgen voor de Europese boeren en tuinders aan de orde te stellen? Zo nee, waarom niet?

Dit is de eerste keer na de presidentsverkiezingen van Brazilië dat in de Landbouw- en Visserijraad de stand van zaken bij handelsakkoorden, waaronder Mercosur, besproken wordt. Bij dit agendapunt zal ik aangeven dat Nederland hecht aan het vasthouden van de Europese standaarden voor bescherming van mens, dier, plant en milieu en een gelijk speelveld. Nederland heeft eerder in de Landbouw- en Visserijraad over de Mercosur-onderhandelingen ook gevraagd om bijzondere aandacht voor duurzaamheid. Ik zal dit in de komende Landbouw- en Visserijraad nogmaals benadrukken en de Commissaris vragen welke gevolgen de ontwikkelingen in Brazilië m.b.t. het landbouwbeleid hebben voor de onderhandelingen, in het bijzonder voor het duurzaamheidshoofdstuk. De vragen die gesteld zijn door de leden van de VVD op 6 mei 2019 zullen nog door het kabinet worden beantwoord.

De leden van de VVD-fractie kijken met waardering naar de inzet van de minister om de herziening van de Genetisch Gemodificeerd Organismen (GGO)-regelgeving op te laten nemen in het nieuwe werkprogramma van de Europese Commissie. Heeft de minister inzichtelijk op welke manier de GGO-regelgeving herzien zou moeten worden om de ambitie van Nederland vorm te kunnen geven? Zo nee, waarom niet? Is de minister bereid om voor de zomer een document op te stellen met de contouren die nodig zijn om de GGO-regelgeving te herzien? En wil de minister de Kamer daarbij betrekken? Zo nee, waarom niet? Wanneer verwacht de minister duidelijkheid over de octrooieerbaarheid van klassieke plantenveredeling, waar de Grote Kamer van Beroep zich momenteel over buigt?

Over de contouren van de wijze waarop de regelgeving herzien zou kunnen worden is uw Kamer op 30 november 2018 geïnformeerd. Het kabinet heeft daarbij aangegeven dat het onder bepaalde voorwaarden uitzonderen van (producten van) nieuwe veredelingstechnieken onder richtlijn 2001/18/EEG (de ggo-richtlijn) een oplossing zou kunnen zijn. Het zogenoemde Nederlandse discussievoorstel voor wijziging van bijlage 1B met betrekking tot uitzonderingen van de richtlijn, is als discussiestuk herhaaldelijk onder de aandacht van de Europese Commissie en de lidstaten gebracht en blijft de Nederlandse inzet zodra er sprake is van daadwerkelijke modernisering van de regelgeving. Hierover zal ik uw Kamer nader informeren.

Allereerst is het van belang dat er een Europese meerderheid ontstaat om de noodzaak van herziening van de GGO-regelgeving op te nemen in het werkprogramma van de nieuw te benoemen Europese Commissie. Daarvoor heb ik mij de afgelopen maanden ingezet, met als resultaat agendering in deze

Landbouw- en Visserijraad waarin ik ter vergadering zal oproepen het onderwerp in het werkprogramma op te nemen en daarvoor steun zal vragen. Ik wil dan ook nu niet vooruit lopen op de inhoudelijke Europese discussie over wijziging van die regelgeving omdat een inhoudelijke positiebepaling, nog voordat deze stap is gezet, op weerstand zou kunnen stuiten bij lidstaten die een ander standpunt of een andere oplossingsrichting in gedachten hebben.

Wanneer de gewenste duidelijkheid over octrooieerbaarheid is te verwachten, is moeilijk te zeggen. Dat is ook in handen van de Vergrote Kamer van Beroep van het Europees Octrooibureau. Het EOB heeft tijdens eens hoorzitting in het EP op 8 april jl. aangegeven dat het gelet op de doorlooptijden van soortgelijke zaken, mogelijk 4 tot 21 maanden kan duren. Ik hoop dat er zo snel mogelijk duidelijkheid is.

Kan de minister een actuele stand van zaken geven over de voorziene toename van het tariefquotum voor pluimveevlees uit Oekraïne? Dit mede in het licht van de aangenomen motie-Ouwehand (Kamerstuk 21501-20, nr. 1449).

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking stuurt binnenkort op verzoek van uw Kamer een brief met het feitenrelaas over de onderhandelingen met Oekraïne. De Europese Commissie heeft de lidstaten gemeld dat zij met Oekraïne tot een ontwerpakkoord is gekomen over herziening van het quotum voor pluimveevlees. De Europese Commissie werkt aan het concept-Raadsbesluit voor goedkeuring en voorlopige toepassing. Voordat voorlopige toepassing kan plaatsvinden, moet aan de EU-zijde de Raad met de oplossing instemmen.

Ik heb op 25 april jl. een brief aan Commissaris Hogan gestuurd waarin onze zorgen worden geuit over de voorlopige uitkomst van de onderhandelingen met Oekraïne, in het bijzonder de voorziene verhoging van het quotum voor pluimveevlees, en het belang van spoedige implementatie door Oekraïne van SPS- en dierenwelzijnsregelgeving van de EU. Deze zorgen heb ik ook uitgesproken in de Landbouwrap van 15 april en die zorgen zal ik weer uitspreken in de komende Landbouw- en Visserijraad. Hiermee geef ik invulling aan de motie Ouwehand. Een afschrift van de brief wordt meegezonden met het feitenrelaas.

De leden van de VVD-fractie ondersteunen de lijn van de minister om het pulsverbod nietig te laten verklaren door het Hof van Justitie van de EU. Welke van de vier beroepsgronden acht de minister kansrijk bij het Hof?

Zoals ik uw Kamer in mijn brief van 18 april 2019 (Kamerstuk 32201, nr. 110) schreef, wordt dit voornemen thans verder uitgewerkt. Dit gebeurt in nauw overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Zodra ik daarover meer duidelijkheid heb zal ik u nader informeren. Ik wil hierbij aantekenen dat een dergelijke beroepsprocedure enkele jaren kan duren en dit biedt voor de korte termijn dus geen perspectief voor de pulsvissers.

De minister is voornemens om pulsvergunningen tot eind dit jaar te verlengen teneinde het wetenschappelijk onderzoek naar pulsvisserij bevredigend af te

ronden. Kan de minister aangeven of zij hiervoor steun van de Europese Commissie krijgt?

Voor de tweede groep van 20 schepen die wetenschappelijk onderzoek doen in het kader van pulsvisserij laat ik de vergunningen doorlopen tot 1 januari 2020. Ik zal mijn uiterste best doen met de Commissie tot een goede modus te komen, maar voor mij staat vast dat ik het lopende onderzoek volgens planning wil afronden. Het is in het belang van alle betrokken partijen, voor- en tegenstanders van de pulsvisserij, dat we een afgerond onderzoek kunnen voorleggen aan internationale wetenschappelijke gremia, de Europese Commissie, lidstaten en Europees Parlement.

Innovatie wordt door Europese lidstaten helaas niet op waarde beoordeeld, blijktens het verbod op pulsvisserij. De leden van de VVD-fractie zijn daarom blij dat de minister de wijzigingsvoorstellen van Frankrijk en Spanje niet steunt. Cofinanciering is te allen tijde van belang om de betrokkenheid van lidstaten hierin te borgen. Kan de minister aangeven of er meerdere landen zijn die de wijzigingsvoorstellen van Frankrijk en Spanje niet steunen? Zo ja, welke landen zijn dit en kan de minister aangeven op welke manier met deze lidstaten zal worden samengewerkt om een krachtig geluid te laten horen?

Het standpunt van andere lidstaten ten aanzien van het voorstel is nu nog niet bekend. Met de medestanders zal ik uiteraard tijdens de Landbouw- en Visserijraad gezamenlijk optrekken.

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de informatie over de Bee Guidance. De leden onderschrijven de noodzaak van een werkbaar document en praktische uitvoerbaarheid. De leden zien een aangepast voorstel graag tegemoet. Kan de minister aangeven of zij bereid is tijdens de eerstvolgende vergadering van het Standing Committee Plants, Animals, Food and Feed (SCoPAFF) de noodzaak tot Europese aanpak van de varroamijt te agenderen? Zo nee, waarom niet?

Ik deel het belang dat de leden van de VVD-fractie hechten aan een Europese aanpak voor de bestrijding van de varroamijt. Het SCoPAFF-overleg over regelgeving gewasbescherming leent zich echter niet voor het agenderen hiervan. Bij een Europese aanpak voor de bestrijding van de varroamijt gaat het niet om nieuwe Europese regelgeving maar vooral om onderzoek en kennisontwikkeling, het delen van die kennis en vervolgens toepassen op nationaal of lokaal niveau. Om die reden heb ik onderzoeksbudget vrij gemaakt voor Nederlandse deelname aan het EU Honingprogramma 2017-2019. In de antwoorden op Kamervragen, ingediend tijdens het Schriftelijk Overleg over de Landbouw- en Visserijraad op 16 juli 2018 (Kamerstuk 21501-32, nr. 1121) ben ik ingegaan op de aspecten om honingbijen meer weerbaar te maken voor de varroamijt.

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de agenda van de Landbouw- en Visserijraad en de inzet van de minister als beschreven in de geannoteerde agenda. Hierover hebben deze leden nog vragen.

De leden van de CDA-fractie lezen in de geannoteerde agenda dat Nederland de inzet van de Europese Commissie steunt bij het vergroten van de markttoegang, -uitbreiding en -behoud voor Europese landbouwproducten. Onlangs gaf de minister in de Kamer aan dat haar inzet ten aanzien van handelsakkoorden is dat wij onze eisen daarin ook mee zouden moeten nemen en dat voor Nederland altijd vooropstaat dat we moeten zorgen dat die standaarden ook daar gehanteerd gaan worden. Dit lezen deze leden niet terug. Is de minister bereid om bij de komende Raad maar ook daarna te blijven bepleiten dat onze Europese standaarden ten aanzien van gewasbeschermingsmiddelen en dierenwelzijn ook daadwerkelijk gehanteerd worden in handelsverdragen, zodat importproducten hier ook aan moeten voldoen? Zo nee, hoe gaat u of dit kabinet dit wel agenderen bij de Europese Commissie? Hoe geeft de minister uitvoering aan de aangenomen motie-Ouwehand (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1449) die de regering verzoekt om zich bij de komende Raden uit te spreken tegen de verhoging van het quotum voor kippenvlees uit Oekraïne en voor deze positie ook steun onder andere lidstaten te verwerven?

Periodiek wordt de stand van zaken rond handelsakkoorden in relatie tot landbouw geagendeerd op de landbouwrapport. Ik spreek daar de steun uit aan de Commissie om nieuwe markttoegang te vinden voor Europese, en dus ook Nederlandse landbouwproducten. Hierbij zal ik het standpunt van Nederland benadrukken dat er gebalanceerde handelsakkoorden moeten komen die vasthouden aan de Europese standaarden voor de bescherming van mens, dier, plant en milieu, die de standaarden buiten de EU bevorderen en die bijdragen aan het komen tot een gelijk speelveld. Alle naar de EU geëxporteerde producten moeten voldoen aan Europese eisen op het gebied van plant- en diergezondheid, voedselveiligheid en etikettering. Dit betekent voor gewasbeschermingsmiddelen dat als een stof op Europees niveau niet is goedgekeurd als werkzame stof in gewasbeschermingsmiddelen, dat residuen van de stof niet aantoonbaar mogen zijn in dat product. Dit is een kwestie van volksgezondheid en primair de verantwoordelijkheid van de Minister voor Medische Zorg en Sport. Als gebruik in een derde land wél is toegelaten, wat de eigen verantwoordelijkheid is van het land waar het middel wordt toegepast, heeft een belanghebbende in dat land de mogelijkheid een hogere MRL (een zogenaamde "invoertolerantie") aan te vragen. Deze invoertolerantie wordt verleend, als uit een risicobeoordeling door de evaluerende lidstaat en EFSA blijkt dat voedsel en diervoeder ook met een hogere MRL veilig is voor consumptie.

Voor de zomer stuur ik een voortgangsbrief over de beleidsbrief dierenwelzijn naar de Kamer. Daar zal ik nader ingaan op mijn inzet voor dierenwelzijn bij handelsakkoorden.

Voor de onderhandelingen met Oekraïne verwijs ik naar mijn antwoord op vragen van de VVD-fractie.

De leden van de CDA-fractie vragen ten aanzien van de aanpassing van de Europese GGO-regelgeving de minister op welke termijn zij een aanpassing verwacht. Daarnaast vragen deze leden wat de minister bedoelt met "de Nederlandse inzet beoogt daarin te voorzien" ten aanzien van de paragraaf over

CRISPR-Cas. Is het mogelijk met een interpretatie van de huidige GGO-regelgeving te komen met een uitzondering in Nederland?

Op 30 november 2018 is uw Kamer geïnformeerd over de Europese inzet van dit kabinet voor de toepassing en toelating van nieuwe veredelings technieken – waaronder CRISPR/Cas9 – mits daarbij geen soortgrenzen worden overschreden. Daarbij is ingegaan op de uitspraak van het Europese Hof van Justitie waaruit blijkt dat gewassen waarbij nieuwe veredelings technieken als CRISPR-Cas zijn toegepast, onder het toepassingsbereik van de Europese ggo-richtlijn vallen. Lidstaten kunnen nationaal geen uitzondering maken voor gewassen die met CRISPR-Cas zijn ontwikkeld. Deze gewassen kunnen alleen op de markt worden gebracht wanneer zij aan de ggo-richtlijn voldoen. De uitspraak bevestigt de urgentie van een discussie over herziening van de vigerende regelgeving die uitsluitend op Europees niveau kan worden gevoerd. Het Hof heeft bepaald dat lidstaten voor reeds uitgezonderde mutagenese-technieken (klassieke veredelings technieken) wel aanvullende regels kunnen stellen. Hier is het kabinet op tegen, omdat een gelijk speelveld binnen de EU voor de interne markt van groot belang is en dit door aanvullende regels fors zou worden gecompliceerd.

De leden van de CDA-fractie vragen de minister wat de inzet is van andere lidstaten ten aanzien van het Franse en Spaanse voorstel voor wijziging van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV). Welke mogelijkheden zijn er om de toelating van de puls te koppelen aan steun voor EFMZV?

Het standpunt van andere lidstaten ten aanzien van het voorstel is nu nog niet bekend. Met de medestanders zal ik uiteraard tijdens de Landbouw- en Visserijraad gezamenlijk optrekken. De toelating van puls wordt geregeld door de Verordening Technische Maatregelen waarin zoals u weet een verbod is vastgesteld. Het EFMZV is gericht op ondersteuning van innovaties binnen de vastgestelde kaders van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid en Verordeningen zoals de Verordening Technische Maatregelen.

De leden van de CDA-fractie lezen dat de nieuwe Europese meststoffenverordening kwaliteitseisen stelt aan onder meer compostproducten. De Europese kwaliteitseisen zijn vergelijkbaar met de eisen in het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet. In hoeverre wijken deze eisen af van het keurmerk Keurcompost? In de Nederlandse praktijk zien we dat Keurcompost A en B of gelijkwaardige kwaliteit door de Brancheorganisatie Akkerbouw voorgeschreven is in de telerhandleidingen. Keurcompost kent drie kwaliteitsklassen, te weten: klasse C is basiskwaliteit, klasse B is de middelste kwaliteitsklasse en klasse A is de hoogste kwaliteit. De kwaliteitsklassen onderscheiden zich door steeds strengere normen voor verontreinigingen zoals glas en plastic.

Wanneer de Europese meststoffenverordening in werking treedt, bestaat het risico dat vanuit onder andere Duitsland en Vlaanderen compost van mindere kwaliteit wordt geëxporteerd naar Nederland. Zou bovenstaande voorkomen kunnen worden door Keurcompost-eisen algemeen verbindend te verklaren? Zo ja, hoe zou dat gerealiseerd kunnen worden?

De nieuwe Europese Meststoffenverordening stelt eisen aan bemestingsproducten, zoals onder meer meststoffen, bodemverbeteraars en groeimedia. Het product, dat in Nederland onder de term compost op de markt gebracht wordt, valt binnen de nieuwe verordening onder de productcategorie organische bodemverbeteraars. Er worden eisen gesteld aan de minimumgehalten organische stof en droge stof, en aan de maximale gehalten voor zware metalen en pathogenen. Daarnaast worden er eisen gesteld aan de grondstof, waarvan deze bodemverbeteraars geproduceerd worden, deze hebben betrekking op de aard van het organisch materiaal, het proces van sanitatie van de grondstof, de aanwezigheid van organische microverontreiniging en de macroscopische verontreinigingen (van glas, metaal of plastic). In algemene zin volgt het keurmerk Keurcompost de huidige eisen van het uitvoeringsbesluit Meststoffenwet. Voor het product compost worden hierin ook eisen gesteld voor organische stof, zware metalen, bodemfractie en bodemvreemde niet-biologisch afbreekbare delen (zoals glas, metaal en plastic). De waarden voor zware metalen en macroscopische verontreinigingen liggen in de nationale regelgeving strenger dan nu in de Europese regelgeving wordt voorgeschreven, de eisen voor sanitatie, organische microverontreinigingen en organische stof liggen in de Europese verordening strenger dan de nationale regelgeving. Als de nieuwe Meststoffenverordening inwerking treedt en het product voldoet aan de eisen die in deze verordening worden voorgeschreven, kan het product op de Nederlandse markt gebracht worden. Producentenorganisaties zijn vrij om binnen kwaliteitscertificering strengere eisen te stellen aan het gebruik van bemestingsproducten. Ik ben van mening dat dit via het huidige certificeringssysteem in de akkerbouw (VVAK) goed is geregeld en zie geen aanleiding om de Keurcompost-eisen algemeen verbindend te verklaren.

Het is de leden van de CDA-fractie ter ore gekomen dat een aantal afvalverwerkers gratis compost aan particulieren verstrekken. Deze compost zit blijkbaar vol met plastic en is inmiddels afgewaardeerd naar Keurcompost C. De compostsoort C wordt door diverse gemeenten blijkbaar wel toegepast in plantsoenen, volkstuinen en/of gewone tuinen. Daarnaast hebben deze leden vernomen dat er diverse gemeenten zijn die compost afnemen maar geen idee hebben wat de kwaliteit daarvan is. Is de minister bereid over bovenstaande met de gemeenten in gesprek te gaan en de Kamer voor de zomer van 2019 over de uitkomsten hiervan te berichten?

In het uitvoeringsbesluit Meststoffenwet wordt de eis gesteld, dat compost niet meer dan 0,5 gewichtsprocent aan bodemvreemde niet-biologisch afbreekbare delen, zoals glas, metaal of plastic mag bevatten. Als het product voldoet aan de eisen die in het uitvoeringsbesluit Meststoffenwet gegeven worden, kan het product op de markt gebracht worden, zowel voor particulieren als voor gemeenten. Ik roep gemeenten en particulieren op zich er van te vergewissen van welke kwaliteit de compost is, die zij aanschaffen voor gebruik in plantsoenen, volkstuinen en/of gewone tuinen. Deze kennis kan bijdragen aan het tegengaan van de verspreiding van microplastics naar het milieu. Ik zal dit onderwerp inbrengen bij de zogeheten 'Versnellingstafel stoffen' van het programma Delta-aanpak Waterkwaliteit.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie constateren dat tijdens het algemeen overleg Landbouw- en Visserijraad van 26 juni 2018 door de minister is toegezegd dat de pilot omtrent Remote Electronic Monitoring op visserij schepen begin 2019 van start zou gaan. Kan de minister toelichten hoe het hiermee staat? Klopt het dat er slechts drie schepen, op een totaal van 300 schepen, meegenomen worden in de huidige Nederlandse pilot en dat dit aantal in drie jaar wordt opgeschaald naar tien schepen? Zo ja, is de minister het met deze leden eens dat nu dit jaar de aanlandplicht volledig geïmplementeerd is, de noodzaak voor controles op zee hoger is dan ooit? Is de minister bereid om op korte termijn te kijken naar de mogelijkheid om het pilotproject na de analyse van de eerste resultaten uit te breiden naar significant meer schepen binnen de Nederlandse vloot? Zijn er nieuwe inzichten over Fully Documented Fisheries en Remote Electronic Monitoring opgedaan binnen Europa en kan de minister dit toelichten?

Vanaf 1 januari jl. is de aanlandplicht volledig ingevoerd. Voor ondermaatse schol die wordt gevangen in boomkorren met kleine mazen in de visserij op tong is een uitzondering van één jaar toegekend met mogelijkheid tot verlenging, mits voldoende voortgang wordt geboekt ten aanzien van onderzoek naar selectiviteit en overleving en de stapsgewijze invoering van het pilotproject *Fully Documented Fisheries* (FDF).

Dit pilotproject beoogt een systeem van automatische registratie van de hoeveelheid en samenstelling van vangsten en discards te ontwikkelen. Dit kan van grote waarde zijn voor bestandsbeheer, onderzoek naar selectiviteit en overleving en verhoging van de efficiëntie van verwerkingsprocessen aan boord. Het FDF-pilotproject is geen controle instrument.

In het najaar 2018 en voorjaar van dit jaar is het project volledig uitgewerkt en op korte termijn zal een start worden gemaakt. Het is de ambitie te beginnen met drie schepen en dit aantal uit te breiden naar 10 schepen aan het eind van 2019. Verdere opschaling van FDF zal afhankelijk zijn van de mate waarin automatische beeldherkenning beschikbaar en toepasbaar is op deze visserij, de resultaten van de eerste fase dit jaar en verlenging van de scholuitzondering. Het Nederlandse initiatief om een pilotproject FDF te starten in de tongvisserij wordt door lidstaten met veel belangstelling gevolgd.

Daarnaast hebben de leden van de D66-fractie nog enkele vragen omtrent de geannoteerde agenda van de Landbouw- en Visserijraad op 14 mei 2019. De leden lezen dat de uitkomst van Digital Day 2019 niet aan bod is gekomen tijdens de laatste Landbouw- en Visserijraad en dat dit agendapunt wederom op de agenda staat voor de Landbouw- en Visserijraad van 14 mei aanstaande. In de verklaring over digitalisering van landbouw en plattelandsgebieden staan de onderwerpen Artificial Intelligence (AI), robotica, blockchain en snel breedbandinternet beschreven. Op welke manier passen Smart Farming en het gebruik van satellietdata in deze verklaring? Kan de minister aangeven op welke manier satellietdata over landbouwgronden zijn weg vindt door Europa?

Smart farming (of precisielandbouw) is een manier van landbouw die intensief gebruik maakt van data en algoritmen waardoor gebruik van productiemiddelen en emissies naar het milieu flink kunnen worden gereduceerd. Dit is een belangrijke stap op weg naar kringlooplandbouw. Satellietdata worden in precisielandbouw gebruikt als databron voor het ontwikkelen van algoritmen waarmee bijvoorbeeld gewasziekten worden gedetecteerd of precisiebemestingen worden uitgevoerd. Ook kunnen satellietdata in combinatie met AI steeds beter worden ingezet voor allerlei monitoringsdoeleinden in het kader van het GLB. Het Europese aardobservatie programma Copernicus levert steeds meer satellietdata met een wereldwijde dekking. Deze data worden als open data beschikbaar gesteld. Om toegang en gebruik van deze Copernicus data te vereenvoudigen is de Europese Data and Information Acces Service (DIAS) beschikbaar. Deze IT-infrastructuur bevat alle data die door Copernicus worden geregistreerd alsmede hiervan afgeleide informatieproducten en instrumenten om deze te bewerken.

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie zijn ontevreden met de reactie die de minister heeft gegeven naar aanleiding van het Europese verbod op de pulsvisserij. Ondanks dat zij in februari nog een realistisch en dus somber perspectief gaf, heeft zij de afgelopen tijd vissers weer hoop gegeven, o.a. door te zeggen dat ze het verbod gaat aanvechten bij het Europese Hof van Justitie. Omdat Nederland echt alleen staat in het pulsvisserij-debat in de Europese Unie en dit verbod tot stand is gekomen door een democratisch proces binnen het Europees Parlement, achten deze leden dit niet als een realistisch scenario. De leden van de GroenLinks-fractie vinden dit dan ook oneerlijk ten opzichte van de vissers. Daarom enkele vragen. Waar denkt de minister de nietigverklaring bij het Europees Hof op te baseren?

Zie mijn antwoord aan de leden van de VVD-fractie. Zoals ik uw Kamer in mijn brief van 18 april 2019 (Kamerstuk 32201, nr. 110) schreef, wordt dit voornemen thans verder uitgewerkt. Dit gebeurt in nauw overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Zodra ik daarover meer duidelijkheid heb zal ik u nader informeren. Ik wil hierbij aantekenen dat een dergelijke beroepsprocedure enkele jaren kan duren en dit biedt voor de korte termijn dus geen perspectief voor de pulsvisserij.

Kan de minister schetsen hoe realistisch het is dat Noordzeelanden onze pulskorvissers toelaten binnen hun 12 mijlszones? Welke landen verwacht zij dat hier positief tegenover staan en welke negatief?

Lidstaten krijgen direct na inwerkingtreding van de Verordening de mogelijkheid om de pulsvisserij te verbieden binnen hun eigen 12-mijlszone. Op dit moment weet ik niet of en zo ja welke lidstaten dit gaan doen. Vanzelfsprekend is mijn inzet daarbij om waar mogelijk de toegang te behouden.

Kan de minister aangeven hoeveel aandacht er in het meerjarige pulsvisserijonderzoek wordt gegeven aan de sociale implicaties van de pulsvisserij op kleinschalige kustvissers in zowel Nederland als andere landen?

Het meerjarig onderzoek richt zich op de impact van pulsvisserij op het ecosysteem, onder andere op basis van advies van ICES (International Council for the Exploration of the Sea) in 2016¹. In dit onderzoek wordt niet ingegaan op de sociale implicaties van de pulsvisserij op de kleinschalige kust vissers.

De leden van de GroenLinks-fractie vinden het belangrijk dat er ook aandacht is voor deze groep vissers, naast uiteraard de belangrijkste reden voor onderzoek: de milieu- en dierenwelzijnsvragen. In hoeverre zijn deze sociale aspecten ook onderdeel van de toekomstvisie voor de kottersector op de Noordzee? Hoe komt deze toekomstvisie tot stand en wanneer denkt de minister deze af te ronden?

Zoals ik in mijn brief heb aangegeven, ben ik gestart met dit traject in samenwerking met de kottersorganisaties en betrokken NGO's. In de eerste fase wordt met name aandacht gegeven aan de feiten en cijfers wat wil zeggen dat ik de verschillende ontwikkelingen die op de kottersvisserij afkomen in kaart wil brengen, juist ook hun gezamenlijk effect. Het proces moet aansluiten op het nu lopende proces op weg naar een Noordzeeakkoord. Ik verwacht tenminste tot het einde van het jaar nodig te hebben om te komen tot een breed gedragen visie. Ook sociale aspecten zullen worden meegenomen.

Vragen en opmerkingen van de Partij voor de Dieren-fractie

Een schone planeet voor iedereen: strategische langetermijnvisie voor een klimaatneutrale economie - landbouwaspecten

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie zien in de geannoteerde agenda dat er een gedachtewisseling zal plaatsvinden over een Europese strategische langetermijnvisie voor een klimaatneutrale economie in 2050. Hoe ziet de minister een klimaatneutrale landbouw in 2050 voor zich, in de wetenschap dat vlees en zuivel grote klimaatschade veroorzaken?

In de geannoteerde agenda staat dat het kabinet de ambitie van de Europese Commissie (EC) steunt om in 2050 tot een klimaatneutrale EU te komen, waarbij rekening gehouden moet worden met andere maatschappelijke doelen zoals bevordering van de biodiversiteit en een duurzame voedselvoorziening. Hierin is de rol voor landbouw, in combinatie met landgebruik, om te zorgen voor zowel voedselzekerheid als grondstoffen (incl. hout) voor materialen. De door de EC voorgestelde visie op landbouw in deze ambitie is vergelijkbaar met de visie geschetst is in het onderdeel Landbouw en Landgebruik van het Ontwerp voor een Klimaatakkoord (OKA). In het OKA wordt een doorkijk naar de landbouw in Nederland in 2050 gegeven. Deze doorkijk past als Nederlandse bijdrage binnen de Europese langetermijnvisie.

Zal de minister in de gedachtewisseling over een schone planeet en de landbouwaspecten van een klimaatneutrale economie wijzen op het onderzoek

¹ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/Advice-released-on-effects-of-pulse-trawling.aspx>

van landbouweconoom Joseph Poore van Oxford University² over de klimaatimpact van voedselproductie en -consumptie, op basis waarvan hij stelt dat er wereldwijd weinig is dat zo'n brede, schadelijke impact heeft als de veehouderij? Zo niet, welke bronnen gebruikt zij dan voor haar inbreng?

Ik zal mijn inbreng voornamelijk baseren zijn op de LNV-visie 'Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden.

Erkent de minister dat een drastische verandering in het eetpatroon nodig is om de klimaatdoelen te halen, met daarin fors minder dierlijke eiwitten? Is de minister bereid dit punt in te brengen in de gedachtewisseling bij dit agendapunt?

Het kabinet steunt de ambitie om in 2050 tot een klimaatneutrale EU te komen. Hiervoor stelt de Europese Commissie twee ambitieuze scenario's voor. In beide scenario's is aanpassing van het eetpatroon aan de orde. Het kabinet heeft zelf aangegeven de schijf van vijf als uitgangspunt te nemen voor een duurzaam consumptiepatroon.

Erkent de minister dat een nieuw GLB waarin wéér zeven jaar grote bedragen aan subsidie naar de melkveehouderij zullen gaan, het realiseren van een klimaatneutrale landbouw fors zal belemmeren? Zo ja, welke voorstellen zal de minister inbrengen in de gedachtewisseling om dit tegen te gaan? Zo nee, kan zij dit toelichten?

Ik ondersteun de inzet van de Commissie dat het nieuwe GLB een belangrijke bijdrage moet leveren aan het klimaatakkoord van Parijs en de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN. Het GLB biedt veel mogelijkheden om verduurzaming te stimuleren. Daar zet ik mij bij de onderhandelingen over de nieuwe Verordeningen voor in en dat zal ik ook doen bij de implementatie via het Nationaal Strategisch Plan.

Handelszaken landbouwproducten

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vragen de minister van LNV of zij zich ervan bewust is dat de handelsverdragen waar nu over onderhandeld wordt, met bijvoorbeeld de Mercosur-landen, Australië, Nieuw-Zeeland en Chili, uiteindelijk zullen leiden tot een veel hogere invoer van veehouderijproducten en andere landbouwproducten uit die landen.

Handelsakkoorden geven een bilateraal kader voor de handel in goederen. Het is aan ondernemers of ze, op grond van afgesproken voorwaarden, gebruik maken van de mogelijkheden die een handelsakkoord biedt voor import en export. Handelsakkoorden leiden niet automatisch tot meer invoer of uitvoer van landbouwproducten. Er zijn meer factoren bepalend voor de handel in goederen. Nederland is voorstander is gebalanceerde handelsakkoorden die vasthouden aan de Europese standaarden voor de bescherming van mens, dier, plant en milieu, en die bijdragen aan het komen tot een gelijk speelveld. Op die manier kunnen wij

² Poore, J. & T. Nemecek, T. (2018). *Reducing food's environmental impacts through producers and consumers*. Science. Vol. 360, Issue 6392, pp. 987-992

via handel en handelsverdragen ook bijdragen aan verduurzaming van de sectoren buiten Nederland.

Ons kenmerk
DGA-EIA / 19118317

Voorbeelden van die veehouderijproducten zijn rundvlees uit Zuid-Amerika, met name uit Argentinië en Brazilië, kippenvlees uit Brazilië, rund- en kalfsvlees en wol uit Australië. Voorbeelden van overige landbouwproducten waarvan de invoer naar verwachting fors zal stijgen zijn soja, die in Europa als veevoer wordt gebruikt, en suiker. Vindt de minister dit wenselijk?

Bij onderhandelingen over handelsverdragen zijn er voor Europa en de beoogde handelspartner defensieve en offensieve belangen. Om deze te kunnen inschatten worden door de Europese Commissie impact assessments gemaakt, het marktaanbod maakt hier onderdeel van uit. Het doel is om de voor Europa gevoelige tarieflijnen te identificeren zodat er, in overleg met de lidstaten, een afgewogen Europees marktaanbod kan worden neergelegd. Gevoelige tarieflijnen zoals sommige vleesproducten en suiker kunnen worden uitgesloten van het marktaanbod of er kan een quotum worden gehanteerd om de interne markt te beschermen, een gelijk speelveld te creëren, of een duurzame landbouw te bevorderen. Deze impact assessments worden gepubliceerd. Na het sluiten van het handelsovereenkomst is het aan ondernemers of zij gebruik maken van de kaders van de handelsovereenkomst. Zij moeten daarbij wel voldoen aan de eisen die gesteld zijn aan markttoegang tot de Europese Unie. Alle naar de EU geëxporteerde producten, onafhankelijk of er een handelsakkoord is, moeten voldoen aan Europese eisen op het gebied van plant- en diergezondheid, voedselveiligheid en etikettering. Mocht na inwerkingtreding van een handelsverdrag toch sprake zijn van ongewenste markteffecten dan kunnen, afhankelijk van de situatie, maatregelen worden genomen om de interne markt te beschermen.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vragen welke lessen de minister heeft getrokken uit de onderhandelingen over het openbreken van de associatieovereenkomst met Oekraïne en het fors verhogen van de tariefcontingenten voor kippenvlees uit Oekraïne. Hierbij kwam de minister pas na het afsluiten van een (voorlopige) overeenkomst in actie, terwijl het al maanden eerder bekend was geworden wat de onderhandelingsinzet van de Europese Commissie en de gevolgen van deze onderhandelingsinzet voor de invoer van kippenvlees waren.

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking stuurt binnenkort op verzoek van de Tweede kamer ook namens mij een brief met het feitenrelaas over de onderhandelingen met Oekraïne. Het moge duidelijk zijn dat dit gebruik van de specifieke tarieflijnen onvoorzien was en dit is ook niet eerder voorgekomen met andere akkoorden.

Is de minister bereid zich bij de Europese Commissie en in de Raad nu wel proactief op te stellen en zich actief te verzetten tegen het liberaliseren van de vrijhandel in landbouwproducten, gezien de negatieve effecten van deze liberalisering voor de dieren, het klimaat, het milieu in zowel Europa als elders in de wereld, het gelijke speelveld voor de Europese boeren en de eigen kringlooplandbouwvisie?

Zie mijn antwoord op de eerste vraag van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie over handelszaken.

Is de minister zich er voorts van bewust dat de Braziliaanse president Bolsonaro de facto een beleid voert dat lijnrecht tegen het klimaatverdrag van Parijs ingaat, met name door de landbouwpolitiek die Bolsonaro voert? Is de minister het met de leden van de Partij voor de Dieren-fractie eens dat dit beleid desastreus is voor het Amazonewoud en de wereldwijde klimaatdoelstellingen? Is de minister het met de leden van de Partij voor de Dieren-fractie eens dat een handelsverdrag met Mercosur, waarvan Brazilië verreweg de grootste lidstaat is, derhalve zeer oneerlijke concurrentie voor de Europese boeren betekent? Is de minister bereid bij de Europese Commissie en in de Raad zich uit te spreken tegen het afsluiten van een handelsverdrag met verdragspartners die het klimaatakkoord van Parijs niet respecteren?

Deze ontwikkelingen zijn inderdaad zorgwekkend. Zoals ik heb aangegeven op de eerdere vraag van de leden van de Partij voor de Dieren, zal ik in de Landbouwrapport aangeven dat het belangrijk is dat we als EU ook vasthouden aan bescherming van het milieu, naast de bescherming van mens, dier en plant.

Voorts vragen de leden van de Partij voor de Dieren-fractie of de minister zich bij de Europese Commissie en in de Raad wil uitspreken tegen het opnemen van landbouwproducten in een handelsverdrag met de Verenigde Staten. Vooralsnog is landbouw uitgesloten van de onderhandelingen, maar de VS lobbyt actief voor het opnemen van landbouw in het handelsverdrag. Is de minister bereid om samen met Frankrijk en België en mogelijk andere lidstaten zich er hard voor te maken dat landbouw uitgesloten blijft van de onderhandelingen over een handelsverdrag met de Verenigde Staten? Is de minister zich ervan bewust dat als landbouw in een dergelijk handelsverdrag wordt opgenomen, dit zal leiden tot een forse toename van de invoer van bijvoorbeeld zuivelproducten uit de VS?

Onderhandelingen tussen de EU en de VS worden behandeld in de Raad Buitenlandse Zaken en Handel. In het onderhandelingsmandaat van de Raad voor de onderhandelingen tussen de EU en de VS maakt landbouw geen onderdeel uit van onderhandelingen.

Diversenpunt: Herziening GGO-Regelgeving 'Nieuwe Veredelingsstechnieken'
De leden van de Partij voor de Dieren-fractie verzetten zich, zoals bekend, tegen de versoepeling van de regels voor genetisch geknutsel aan planten en dieren en steunen de inzet van de minister dan ook niet. Deze fractie vindt bovendien dat de minister een onverantwoorde uitspraak doet door te zeggen dat er veredelingsstechnieken zijn waarvan de veiligheid voor mens en milieu zou zijn "vastgesteld". De leden van deze fractie wijzen alleen al naar bovenstaande inbreng over de neonicotinoïden, waarbij voortschrijdende inzichten jaren na toelating van deze middelen tot de conclusie noopten dat de eerdere claim dat deze middelen veilig kunnen worden gebruikt onterecht bleek – met alle gevolgen van dien, zoals de onmogelijkheid de stoffen terug te halen uit de ecosystemen waar ze in terecht zijn gekomen. Dit druist regelrecht in tegen het voorzorgsbeginsel.

Bij recent gepubliceerd onderzoek in Nature³ bleek dat bij onderzoeken naar technieken waarin wordt geknutseld met genen (base editing / genome editing) effecten zijn gevonden op het RNA (ribonucleïnezuur, verantwoordelijk voor het coderen, overbrengen, reguleren en tot expressie brengen van genen). Hieruit trekken de onderzoekers de conclusie dat de techniek brede veranderingen aanbrengt in menselijke cellen⁴ en dat de gemodificeerde CRISPR-Cas9-technologie nog veilig kan worden gebruikt voor onderzoek en therapeutische toepassingen. Eerder al bleek uit twee onderzoeken, bij muizenembryo's⁵ en bij rijst⁶, dat 'CRISPR-based'-technieken honderden ongewenste veranderingen opleverden in andere delen van het genoom ("off-target mutations").

Bij de discussie die Nederland in Europees verband wil voeren, zijn de randvoorwaarden belangrijk. Uitzonderingen zijn uitsluitend aanvaardbaar voor Nederland als de veiligheid ervan voor mens, dier en milieu is vastgesteld. Dat kan het geval zijn bij gewassen die ook via klassieke veredeling tot stand kunnen komen en waarbij nieuwe veredelings technieken dit proces kunnen versnellen. Vanzelfsprekend moet dan wel vaststaan dat de gebruikte technieken geen schadelijke effecten opleveren die bij klassieke veredeling niet zouden zijn ontstaan, zoals door de genoemde off-target effecten.

Pulsvisserij

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren zijn teleurgesteld in het voornemen van de minister naar het Europees Hof van Justitie te stappen in een poging het verbod op de pulsvisserij ongedaan te maken. De pulstechniek is al sinds 1988 verboden in Europa en het Europees Parlement heeft nu in grote meerderheid besloten dat verbod strikt te handhaven. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie zijn van mening dat de minister de kritiek van het Europees Parlement serieus zou moeten nemen in plaats van een poging te doen een verboden techniek gelegaliseerd te krijgen. Erkent de minister dat Nederland jarenlang de wet heeft overtreden door op verkeerde gronden onderzoeksvergunningen af te geven voor de commerciële visserij? Hoe rechtvaardigt de minister dat zij deze handelwijze nu gelegaliseerd wil krijgen?

Nee. We hebben altijd met medeweten van de Europese Commissie gehandeld. Wij zijn van mening dat de onderzoeksvergunningen toelaatbaar waren onder de bestaande Verordening Technische Maatregelen. In het oorspronkelijke voorstel van de Europese Commissie was pulsvisserij ook toegestaan.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden het onbestaanbaar dat we anno 2019 nog altijd wachten op de uitslag van het grootschalig

³ <https://www.the-scientist.com/news-opinion/base-editors-cause-off-target-mutations-in-rna-65763>

⁴ **Base editors designed to convert one DNA nucleotide to another may also perform large numbers of unwanted edits to RNA, according to a study published earlier this week (April 17) in *Nature*.** Although base editing was touted as a more precise genome-editing approach than more traditional methods, **researchers in the US found that the technique appears to cause widespread changes to the transcriptome of human cells, suggesting that the technology needs more work before it can be used reliably in research and therapeutics.**

⁵ <https://science.sciencemag.org/content/364/6437/289>

⁶ <https://science.sciencemag.org/content/364/6437/292>

wetenschappelijke onderzoek naar de pulsvisserij. Sinds 2010 zijn er tientallen pulsvergunningen afgegeven zonder dat groot veelomvattend onderzoek plaatsvond.⁷ Met de pulskor wordt het bodemleven opgeschrikt door stroomstoten, zonder dat we iets weten over het effect op haaien en roggen, die een elektrisch zintuig gebruiken om hun prooien op te sporen in het water. De bijvangst is met de pulskor nog altijd aanzienlijk, en er is bijna niets bekend over de effecten op het bodemleven, op de voortplanting van kleine organismen en over de gevolgen voor lokale vispopulaties in de Noordzee. Als gevolg daarvan is Nederland teruggefloten door Europa. De leden van de PvdD-fractie zijn van mening dat het kabinet alle vergunningen voor de commerciële pulsvisserij zou moeten opschorten, op zijn minst tot wetenschappelijk onderzoek meer duidelijkheid biedt. In plaats van te leren van deze fout, gaat het kabinet door met verlengen van vergunningen. Kan de minister hier een reactie op geven?

Het is in het belang van alle betrokken partijen, voor- en tegenstanders van de pulsvisserij, dat we een afgerond onderzoek kunnen voorleggen aan internationale wetenschappelijke gremia, de Europese Commissie, lidstaten en Europees Parlement. De tweede groep vergunningen, gebaseerd op het wetenschappelijk onderzoeksartikel, had een vergunning voor onbepaalde tijd. Deze heb ik een einddatum gegeven die samenvalt met het afronden van het wetenschappelijk onderzoek door ICES dit jaar.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) concludeert dat de biodiversiteit in de Noordzee sinds 1990 met dertig procent is afgenomen en nog geen tekenen van herstel vertoont, mede door de intensieve visserij. De leden van de PvdD-fractie zijn zeer bezorgd over het toegenomen gebruik van het alternatief voor de pulskor; de boomkor woelt de zeebodem namelijk om met zware sleepkettingen. Uit onderzoek van de Universiteit van Wageningen blijkt dat de boomkorvisserij verantwoordelijk is voor sterke verschuivingen in de bodemgemeenschap van de Noordzee.⁸ Ondanks de schrikbarende afname van de biodiversiteit, is de ambitie van de regering om in 2020 slechts 10 tot 15 procent van de Noordzee te vrijwaren van 'noemenswaardige' bodemberoerende visserij. Dat zal onvoldoende zijn om het grootste natuurgebied van Nederland adequaat te beschermen en ruimte te geven voor herstel. Is de minister, gezien de recente ontwikkelingen rond de boomkor, bereid deze ambitie aan te scherpen? Is de minister verder bereid de boomkor op termijn uit te faseren, en op zijn minst nu volledig te verbieden in beschermde natuurgebieden? Indien de minister hier niet toe bereid is, kan zij toelichten hoe zij de biodiversiteit in de Noordzee gaat beschermen zonder voorwaarden te stellen aan de manier waarop deze bevist mag worden?

In het traject rondom beschermde gebieden in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie wordt reeds veel aandacht besteed aan het beschermen van de meest kwetsbare natuurgebieden en wordt ruimte gegeven voor herstel. In mijn brief van 14 december 2018 heb ik u geïnformeerd over het proces rondom deze gebieden. Met het sluiten van deze gebieden wordt voldaan aan de ambitie om 10-15% van de Nederlandse Noordzeebodem te vrijwaren van noemenswaardige bodemberoering.

⁷ <https://nos.nl/artikel/2224234-nederland-riep-het-verbod-op-pulsvissen-over-zichzelf-af.html>

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/44/biodiversiteit-noordzee-achteruit>

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie betreuren de gang van zaken rond het pulsvisserijverbod. Helaas moeten de leden concluderen dat de lijn die het kabinet nu uitzet, vooralsnog laat zien dat het niet geleerd heeft van zijn fouten. Als het de Nederlandse overheid echt te doen is om duurzame innovatie en de bescherming van de Noordzee, dan zou zij meer beschermde gebieden creëren en het gebruik van schadelijke sleepnetten beteugelen. Dan zou zij volledig inzetten op het afronden van het wetenschappelijk onderzoek naar de pulsvisserij en uit voorzorg alle vergunningen opschorten. Keuzes die, gezien de grote ecologische waarde van de Noordzee en de noodzaak deze ook voor toekomstige generaties in stand te houden, pijnlijk maar noodzakelijk zijn.

Bijenrichtsnoer

Erkent de minister dat de Bee Guidance zoals deze nu in werking zal treden, hiermee is uitgekleeft tot weinig meer dan het huidige richtsnoer uit 2001? Erkent de minister dat hierdoor de daadwerkelijke bescherming van hommels en solitaire, wilde bijen nog altijd uitblijft?

Het bijenrichtsnoer is sinds 2013 niet veranderd, noch uitgekleeft. Zoals aangegeven is Nederland voorstander van een gefaseerde invoering van het richtsnoer. Het implementeren van de onderdelen van het bijenrichtsnoer waarover voldoende consensus bestaat, zal leiden tot een verbetering van de bescherming van bijen en hommels. De herziening van het bijenrichtsnoer op een aantal onderdelen, waartoe de Europese Commissie mandaat heeft verleend aan EFSA, kan de bescherming in de toekomst mogelijk nog verder verbeteren.

In het schriftelijke commentaar dat Nederland op 13 januari 2017 aan de Europese Commissie stuurde is wederom te lezen dat Nederland zich zorgen maakt om de afwijzing van veel middelen vanwege de beoordeling van de risico's voor hommels en solitaire bijen. (...) Waarop is het schriftelijke commentaar dat Nederland op 13 januari 2017 aan de Europese Commissie heeft gestuurd, gebaseerd?

Het schriftelijk commentaar van Nederland is gebaseerd op de technisch-wetenschappelijke expertise van het Ctgb over de kwaliteit en uitvoerbaarheid van richtsnoeren en beoordelingscriteria. Het schriftelijk commentaar van Nederland is dus een weergave van het advies van het Ctgb.

Het Ctgb heeft die expertise opgebouwd vanuit hun rol als rapporterende lidstaat bij de beoordeling van dossiers van werkzame stoffen en als toelatingsautoriteit van gewasbeschermingsmiddelen in Nederland. In de toelichting op de vijf algemene punten van het schriftelijk commentaar onderbouwt het Ctgb met concrete punten waar het bijenrichtsnoer tot praktische problemen leidt indien het door aanvragers moet worden gebruikt bij het opstellen van dossiers en door beoordelende instanties, zoals het Ctgb, bij het opstellen van evaluatierapporten voor EFSA en de Europese Commissie.

Het Nederlands commentaar is erop gericht het bijenrichtsnoer praktisch uitvoerbaar te maken. Het schriftelijk commentaar dat op 13 januari 2017 naar aanleiding van een vraag van de Europese Commissie is verstuurd, is een verdere uitwerking van het commentaar dat in 2016, eveneens naar aanleiding van de vraag van de Europese Commissie, is aangeleverd.

Intussen hebben de leden van de Partij voor de Dieren-fractie vernomen dat, ondanks de uitholling van (de implementatie van) de BeeGuidance, waardoor deze inmiddels inhoudelijk zo weinig voorstelt dat een meerderheid van de lidstaten hiermee in zal stemmen, Nederland nog altijd niet akkoord zal gaan. Dit vanwege de vereisten voor de veldstudies. Kan de minister dit bevestigen? Zo ja, hoe kan de minister dit verantwoorden, in het licht van de uitspraken van haar voorgangers en op basis van alle wetenschappelijke informatie die beschikbaar is?

Nee, het door de leden van de PvdD-fractie geschetste beeld is niet juist. Zoals aangegeven in mijn brief van 18 april jl. (Kamerstuk 27 585, nr. 451) is de inzet van Nederland steeds geweest om snel te komen tot een goed bijenrichtsnoer, waarbij Nederland ervoor pleitte – en dat nog steeds doet – om de onderdelen van het richtsnoer die wetenschappelijk actueel en praktisch uitvoerbaar zijn zo snel mogelijk in te voeren, en daarnaast de European Food Safety Authority (EFSA) mandaat te geven om binnen een bepaald tijdsbestek de onderdelen uit te werken waarvoor dat nog niet het geval is. De Europese Commissie zal waarschijnlijk komende juli een gefaseerde invoering van het richtsnoer aan de lidstaten voorstellen. Ik verwacht dat het Commissievoorstel goed zal aansluiten bij mijn inzet en sta hier dus positief tegenover. Over mijn definitieve positie zal ik uw Kamer informeren wanneer het voorstel ook daadwerkelijk aan de lidstaten wordt voorgelegd ter stemming en ik mij heb laten adviseren door het Ctgb.

Daarnaast heeft de Europese Commissie reeds in maart 2019 mandaat aan EFSA verleend om binnen twee jaar het richtsnoer te herzien op onderdelen waar aanpassing aan nieuwe wetenschappelijke inzichten wenselijk wordt geacht. De vereisten voor veldstudies om de risico's inzake chronische toxiciteit te beoordelen, is een van de onderdelen die EFSA nader zal bekijken binnen het door de Europese Commissie verstrekte mandaat. Zoals hierboven aangegeven heeft Nederland zich daar steeds voor uitgesproken.

Klopt het dat er tijdens het komende SCoPAFF-overleg, in tegenstelling tot eerdere berichten, toch nog geen stemming zal plaatsvinden? Zo ja, wat is hiervoor de reden?

Ja, dit klopt. In het AO LNV-raad van 10 april jl. heb ik aangegeven dat de eerstvolgende gelegenheid waarop de Europese Commissie de implementatie van het bijenrichtsnoer in stemming zou kunnen brengen, de komende SCoPAFF-vergadering van 20 en 21 mei zou zijn. Inmiddels is de agenda van deze vergadering beschikbaar en is duidelijk er geen besluitvorming over de implementatie van het bijenrichtsnoer zal plaatsvinden. De Europese Commissie heeft het onderwerp wel voor gedachtewisseling geagendeerd, als zogenaamd C-punt. Het is mij niet bekend wat de redenen van de Europese Commissie hiervoor zijn.

Indien er geen stemming plaatsvindt, wat zal de inbreng zijn van Nederland tijdens de "tour de table"?

Er is nog geen document verspreid (d.d. 7 mei 2019) maar de verwachting is, op basis van hetgeen de Europese Commissie in de vorige SCoPAFF-vergadering heeft gemeld, dat het voorstel gaat over de implementatie van de onderdelen

waarvan in de vorige SCoPAFF-vergadering bleek dat er voldoende consensus bestaat. Nederland zal in dat geval aangeven dat het voorstander is van een gefaseerde implementatie en zal vragen om een spoedige agendering van het voorstel voor besluitvorming. De bescherming van bijen en hommels is immers het best gediend als de onderdelen waarover voldoende consensus bestaat, snel worden toegepast bij de (her)beoordeling van dossiers.

Is de minister bereid zich vanaf nu wel daadwerkelijk in te zetten voor een optimale bescherming van bijen en hommels?

Mijn ambtsvoorgangers en ik hebben zich, op basis van de adviezen van het Ctgb, vanaf het begin ingezet voor een praktisch uitvoerbare richtsnoer dat zorgdraagt voor een optimale bescherming van bijen en hommels en ik zal dat blijven doen. Het is mijn overtuiging dat alleen een praktisch uitvoerbare richtsnoer daadwerkelijk bijdraagt aan die bescherming.

Indien er wel een stemming plaatsvindt, hoe zal Nederland hierbij stemmen? Is de minister bereid zich dit keer wel daadwerkelijk in te zetten voor een optimale bescherming van bijen en hommels?

Er zal geen stemming plaatsvinden. Korthedshalve verwijs ik verder naar de antwoorden op de voorgaande vragen.

Is de minister tot slot bereid om alle zeven versies van de voorstellen voor het implementatieplan (Roadmap to implementation) die tussen 2013 en mei 2019 zijn en worden besproken aan de Kamer te sturen?

Ik hecht aan transparantie in dit dossier en heb uw Kamer daarom reeds uitgebreid geïnformeerd over de tijdlijn inzake het bijenrichtsnoer en de inbreng die door Nederland geleverd is. In de vraag wordt bedoeld op werkdocumenten van de Europese Commissie. De werkdocumenten van de Europese Commissie worden met een beroep op vertrouwelijkheid verspreid onder de lidstaten. Ik respecteer die vertrouwelijkheid en kan derhalve niet aan het verzoek voldoen

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit